

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/102504,Kobiety-w-Powstaniu-Warszawskim.html>

Partol sanitarny z Zofią Lejmbach ps. „Róża”. Fot. z zasobu AIPN, Eugeniusz Lokajski ps. „Brok”

ARTYKUŁ

Kobiety w Powstaniu Warszawskim

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa

Autor: EWA WÓJCICKA 01.08.2023

Spoglądają na nas ze zdjęć. Przewijają się w powstańczych piosenkach. Powracają nieustannie we wspomnieniach i relacjach. Bez tysięcy kobiet, które czynnie przyłączyły się do sierpniowego zrywu, nie można nawet wyobrazić sobie Powstania Warszawskiego.

Dokładnie nie wiadomo, ile kobiet walczyło w powstaniu warszawskim. Podaje się liczby od ok. 12 do nawet 22 tysięcy. Pełniły funkcje łączniczek, sanitariuszek, radiotelegrafistek, przewodniczek w kanałach, pracowały w rusznikarniach, jak również walczyły z bronią w ręku. Często też wykonywały prozaiczne czynności, jak gotowanie posiłków czy łatanie odzieży.

Część z nich miało już doświadczenie w pracy w konspiracji. 1 sierpnia 1944 r. do walki przystąpiło ok. 7 tys. kobiet należących do Wojskowej Służby Kobiet, dowodzonej przez Marię Wittek ps. „Mira”. Inne wstępowały do powstania spontanicznie.

Powstańcy w licznych wspomnieniach często podkreślają, że kobiety nie tylko wprowadzały do oddziałów pewną harmonię, ale również odznaczały się ogromną odwagą. Były nawet tematem powstańczych piosenek, jak np. te o „sanitariuszce Małgorzatce” czy „małej dziewczynce z AK”.

Uchwyczone na fotografii

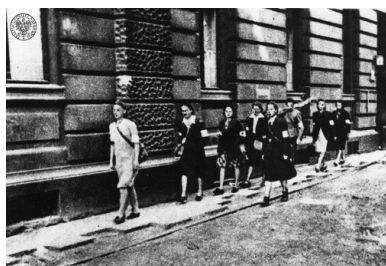
Wśród zdjęć przechowywanych w zasobie IPN w Warszawie znajduje się jedno przedstawiające Zofię Lokajską-Domańską ps. „Zocha”, wykonane przez jej brata Eugeniusza Lokajskiego ps. „Brok” na ulicy Sienkiewicza 4. Zofia Lokajska-Domańska urodziła się 23 kwietnia 1911 r. W konspiracji należała do tzw. „peżetek” (popularna nazwa organizacji Pomoc Żołnierzowi, działającej od 1942 r.). W czasie powstania była łączniczką kompanii ochrony Sztabu Obszaru Warszawskiego AK „Koszta”. Wyszła z Warszawy razem z ludnością cywilną. Trafiła do Pruszkowa. Do Warszawy wróciła po wojnie. Jeszcze w czasie walk brat przekazał jej pudełko z filmami. Zofia zdołała uchronić klisze. Ze względu na swoją wojenną przeszłość była aresztowana w latach 1952-1953.

Zofia Lokajska-Domańska. Fot. z zasobu AIPN, Eugeniusz Lokajski ps. „Brok”

Inne zdjęcie, również autorstwa „Broka”, przedstawiające grupę sanitariuszek z kompanii „Koszta”, zostało wykonane 5 sierpnia 1944 r. przy kamienicy na ulicy Moniuszki 9. Znajdują się na nim od lewej: Elżbieta Gabriela Karska ps. „Joasia” (rana 7 września 1944 r., przeżyła powstanie) i doktor Zofia Lejmbach ps. „Róża”, która, zaangażowana w działalność konspiracyjną od początku niemieckiej okupacji, od 1942 r. była referentką działu sanitarnego Komendy Obszaru Warszawskiego AK. Razem z sanitariuszkami przygotowała szpital powstańczy znajdujący się przy ul. Moniuszki 11, udzielała pomocy nie tylko rannym powstańcom, ale również ludności cywilnej. 17 września 1944 r. została ranna w nogę. Po upadku powstania znalazła się w Milanówku, lecząc rannych w podwarszawskich szpitalach.

Na zdjęciu widać również: Danutę Laskowską ps. „Dorota”, sanitariuszkę „Małgorzatę”, której nazwisko jest nieznane, Halinę Wojtczak-Fijałkowską ps. „Halszka” (wyszła z miasta razem z ludnością cywilną), Wandę Grochowską-Święcińską ps. „Alicja” (przeżyła powstanie), dr. Danutę Staszewską ps. „Marta” (zginęła 7 września 1944 r. niosąc pomoc Włodzimierzowi Radajewskiemu ps. „Rataj”), Melanię Staniewicz-Wolską ps. „Ewa-Samarytanka”.

Partol sanitarny z Zofią Lejmbach ps. „Róża”. Fot. z zasobu AIPN, Eugeniusz Lokajski ps. „Brok”

Kalejdoskop losów

Zdjęcie uśmiechniętej dziewczyny przedstawia Zofię Dąbrowską ps. „Myszka”, łączniczkę z batalionu „Zośka”. Na fotografii uchwycona została m.in. z Waldemarem Papińskim ps. Pancerz” (po prawej). Fotografie

wykonano chwilę po wyjściu z kanałów na ulicy Wareckiej, na trzy dni przed śmiercią „Myszki”. Zofia urodziła się 30 listopada 1924 r. Należała do Szarych Szeregów, początkowo służyła w plutonie „Oleńka”, potem w Kedywie – w brygadzie dywersyjnej „Broda 53”. W okresie powstania należała do batalionu „Czata 49”. 12 sierpnia 1944 r. otrzymała Krzyż Walecznych. 5 września 1944 r. została ciężko ranna, trafiła do szpitala powstańczego na ul. Mokotowskiej 55. Niestety dzień później zmarła na skutek odniesionych ran. Miała 19 lat.

Zofia Dąbrowska ps. „Myszka” na ul. Wareckiej. Fot. z zasobu AIPN, Jerzy Tomaszewski

Dwie sanitariuszki z kompanii „Anna” batalionu „Gustaw” sfotografowane na Starym Mieście na progu domu przy ul. Ślepej to Danuta Magreczyńska ps. „Danka” („Jola”) oraz Wanda Bagniewska ps. „Wanda” („Lidia”). Po upadku powstania osadzone zostały w stalagach, w których przebywały do wyzwolenia.

Sanitariuszka Danuta Magreczyńska ps. „Danka” i Wanda Bagniewska ps. „Wanda”

**z kompanii „Anna” w czasie
odpoczynku na Starym Mieście.**

**Fot. z zasobu AIPN, Wiesław
Chrzanowski**

Z pewnością odwaga, głęboki patriotyzm i wola walki przeciwko okupantowi czynią z kobiet biorących udział w powstaniu niekwestionowane bohaterki zrywu.

**Powstańcza kuchnia polowa. Fot.
z zasobu AIPN, Eugeniusz
Lokajski ps. „Brok”**

**Powstańcza służba łączności Fot.
z zasobu AIPN, Eugeniusz**

Lokajski ps. „Brok”

**Wyrób amunicji. Fot. z zasobu
AIPN, autor nieznany**

**Oddział dziewcząt ze służby
sanitarnej AK. Fot. z zasobu AIPN,
autor nieznany**

Więcej interesujących materiałów na profilu **Archiwum IPN**

COFNIJ SIĘ